

CERCETAREA AȘEZĂRILOR OMENEȘTI DIN SOCIETATEA PRIMITIVĂ PRECUM ȘI FORMELE SCLAVAGISTE IN REGIUNEA SIRET-PRUT-DUNĂRE

Raport asupra săpăturilor arheologice din județele Covurlui și Tutova

În cadrul planului de lucru al Institutului de Istorie și Filosofie al Academiei R. P. R., s'a prevăzut un șantier de săpături arheologice, cu centrul de activitate la Tg. Berești (Jud. Covurlui), căruia i s'a fixat următoarea problemă : „Cercetarea așezărilor omenești din societatea primitivă, precum și formele sclavagiste din regiunea dintre Siret, Prut și Dunăre”.

Pentru urmărirea pe teren a acestei probleme, s'au efectuat săpături arheologice la Stoicani și Balintești, sondagii la Frumușița, Tămăoani, Foltești, Balintești (jud. Covurlui) și Perieni (Tutova) și cercetări de suprafață la Tămăoani, Stoicani, Foltești, Săseni, Cavadinesti și Balintești (jud. Covurlui).

Cu prilejul cercetărilor arheologice din anul acesta s'au verificat din nou punctele cu resturile arheologice semnalate mai de mult și s'au mai identificat altele noi, pe teritoriile comunelor Stoicani, Tămăoani, Foltești și Săseni. După efectuarea cercetărilor preliminare pe teren, s'au fixat două șantiere arheologice, unul la Stoicani (30 km. Nord Galați) și al doilea la Balintești-Cioinagi (5 km. Sud Tg. Berești). Săpăturile arheologice dela Stoicani au durat șapte săptămâni, iar acelea dela Balintești trei săptămâni și jumătate.

Toate cercetările arheologice de pe acest șantier s'au efectuat în intervalul dela 20 August până la 10 Octombrie inclusiv.

Lucrările au fost conduse de subsemnatul, ajutat de un colectiv, format din arheologi (V. Dumitrescu și Eugenia Zaharia, Inspectoare la Muzeul de Artă și Arheologie din București) și 3 studenți dela Facultatea de Istorie și Geografie din Iași (Adrian Florescu, Pompiliu Poghirc și Ecaterina Negruți), fiecare prevăzut cu delegație specială.

Pentru ducerea la bun sfârșit a activității programate pentru acest șantier, toți membrii colectivului au lucrat la început, timp de trei săptămâni, în regiunea Stoicani. Apoi, după ce studenții și-au făcut o practică pe șantier, s'au format două echipe, una compusă din doi arheologi și doi studenți pentru cele două

șantieri din Stoicani și alta, dintr'un arheolog și un student, pentru șantierul dela Balintest-Cioinagi.

Ridicări topografice s'au făcut numai în regiunea Stoicani. Lucrările au fost efectuate de inginerul Muzeului Național de Antichități, după indicațiunile date de Institutul Politehnic din București.

Săpături mai mari s'au făcut la Stoicani și Balintest.

La Stoicani s'a săpat concomitent într'o așezare neolitică, care se află în sat, pe înălțimea numită Cetățuie, de pe terasa inferioară a Prutului și în cimitirul hallstattian, de pe terenul învățătorului Iacob Costin. Capătul estic al cimitirului se găsește la numai 100 m. spre Vest de Cetățuie.

S'a ales Cetățuia dela Stoicani, deoarece aici se află una din cele mai importante așezări neolitice din Covurlui.

Prin poziția sa geografică, așezarea neolitică dela Stoicani oferea, pe de o parte, condițiile materiale ale vieții sedentare, iar pe de alta, o apărare naturală, ne mai fiind nevoie de nici o fortificație.

În epoca neolitică, din cauza climatului umed, debitul apelor era mult mai mare decât în epocile ulterioare. Din acest motiv este foarte probabil, ca în această vreme apele Prutului să fi ajuns până la stațiune, pe care poate au și înconjurat-o. Desigur, că pescuitul a fost una din cauzele economice, care a determinat pe oamenii neolitici să aleagă acest loc pentru așezare. În afară de aceasta, trestia din bălți le oferea materialul necesar pentru construcția locuințelor.

Așezarea, de cca. 200×70 m. și orientată N. N. V.—S. S. E., era apărută în mod natural, prin pantele repezi de pe laturile ei de Sud, Vest și Est. Singura cale de acces la Cetățuie este pe latura nordică, unde printr'o gâtuire puțin accentuată a terenului se face și astăzi legătura cu terasa dela Nord. Din nefericire, o mare parte din această așezare a fost distrusă, atât din cauza cimitirului actual al satului Stoicani, cât și prin construirea locuinței unui locuitor din această comună. Cimitirul satului, dacă nu va fi continuat în alt loc, va contribui mai departe la distrugerea treptată a întregii stațiuni.

S'a săpat la capătul nordic al Cetățuiei, o suprafață de cca. 450 m. p. până la adâncimea medie de 3 m. Cu prilejul sondajilor din 1946 și 1948 s'au săpat numai 56 m. p., tot până la 3 m. adâncime.

Prin săpăturile recente de pe Cetățuia dela Stoicani, s'au confirmat observațiile stratigrafice mai vechi, făcute cu prilejul sondajilor din 1946 și 1948. Astfel, forma originală a terenului s'a înălțat cu cca. 2,70 m. prin depunerea succesivă a două straturi de cultură, cu mai multe nivele de locuire, documentate atât prin diferența de culoare și de consistență a pământului, cât mai ales prin resturile de locuire dela baza lor, care apar sub formă de vetre, podele din lut bătătorit, gropi — probabil de provizii și porțiuni de pământ ars sau cu chirpic ars.

În ce privește tipul de așezare, stațiunea neolitică dela Stoicani face parte din categoria așezărilor neolitice în formă de tell, adică de înălțime artificială, constituită din depunerile succesive ale mai multor straturi de cultură. Așezarea dela Stoicani este nefortificată. Dealtfel, toate tellurile din această vreme din spațiul carpat-balcanic sunt nefortificate, spre deosebire de unele așezări neolitice din Moldova, din prima fază a culturii cu ceramică pictată de tip Cucuteni (Cucuteni A), care prezintă unul sau chiar două șanțuri de apărare înspre partea mai ușor accesibilă.

Deasemenea, după inventarul descoperit în cuprinsul așezării, s'a precizat aspectul de cultură neolitică de tip Gumelnița-Arșud, care se întâlnește pe Cetățuie. Dealtfel, ca și în cele două sondaje anterioare, nu s'a găsit nici un element de inventar care să dateze înainte de începuturile culturii neolitice de tip Gumelnița. Aspectul culturii neolitice de pe Cetățuie se va lămuri mai bine, după ce

se vor curăța și întregi materialele arheologice descoperite, în primul rând ceramica.

Săpându-se pe o întindere mai mare, s'au putut obține date mai multe în legătură cu felul de viață al oamenilor din epoca neolitică din această așezare. Astfel, în ce privește locuințele, sunt indicii că cele mai multe au fost construite la suprafața solului, numai din trestie sau cu trestie și chirpic. Numai în cel mai vechi nivel de locuire s'au găsit borduri săpate nu prea adânc în pământ și cu suprastructura, probabil, tot din trestie și lemn. La construcția pereților locuințelor s'a întrebuințat foarte puțin chirpic. Pe multe din bucățile de chirpic se recunosc destul de clar urmele lăsațe de trestie. Este interesant de observat, că și astăzi, în această regiune, se folosește în mod curent trestia la construcția pereților locuințelor. În genere, diferitele niveluri de locuire se caracterizează prin foarte multă cenușe și puțin chirpic. Marea cantitate de cenușe, provenită din arderea trestiei și lemnului din pereții locuințelor, se explică prin focurile violente care au distrus în mai multe rânduri așezarea. Lipsa chirpicului masat a îngreunat delimitarea precisă a locuințelor, în vederea întocmirii planului așezării din sectorul săpat în acest an. S'a încercat totuși o reconstituire a acestui plan cu ajutorul podelelor de lut bătătorit, a vetrelor și a porțiunilor mai mari cu pământ ars.

În ce privește inventarul așezării, predomină ceramica, care este în cea mai mare parte fragmentară. Din punct de vedere tipologic, unele forme de vase, caracteristice culturii de tip Gumelnița, din neoliticul carpato-balcanic, se întâlnesc în număr mai mare în nivelele straturilor superioare, alături de unele elemente din faza mai veche a culturii de tip Ariușd. În schimb, în stratul mai vechi sunt mai frecvente fragmentele ceramice decorate la interior cu pictură crudă de culoare roșie și la exterior cu caneluri fine și cu creștături pe margine. Nu lipsesc însă din inventarul acestui strat fragmentele ceramice pictate cu grafit sau cu benzi înguste de culoare albă, care se găsesc și în stratul superior.

Ca și în sondagiile precedente s'a găsit foarte puțin silex. Din acest punct de vedere se constată o apropiere de inventarul sărăcăcios al silexurilor din așezările neolitice cu ceramică pictată din Moldova, spre deosebire de stațiunile neolitice din spațiul carpato-balcanic, în care folosirea silexului e foarte dezvoltată. Foarte numeroase sunt în schimb topoarele de piatră, întregi sau fragmentare, ca și râșnițele și frecătoarele de piatră.

Plastica antropomorfă este destul de bine reprezentată prin diferite figurine fragmentare, dintre care amintim un interesant cap modelat din lut ars, de dimensiuni ceva mai mari, care, credem, că va ajuta și la unele reconstituiri antropologice.

Resturile arheologice, descoperite până în prezent în așezarea neolitică de pe Cetățuia dela Stoicani, ne documentează o populație autohtonă, care trăia în sate restrânse pe un spațiu limitat. Această populație sedentară a evoluat în dealungul mai multor generații, producând în gospodăria colectivă, prin propriile ei forțe, tot ce era necesar. Procesul acesta de producție corespundea triburilor din societatea gentilico-matriarhală de pe treapta inferioară a barbariei. Această populație trebuie să fi avut legături sociale, probabil gentilitice și de trib, și cu celelalte stațiuni din jur, dintre care se cunoaște mai ales așezarea neolitică de pe capul dealului Movilelor dela Măstăcani, care se află la numai 5 km. N. NE de Cetățuia dela Stoicani.

În cuprinsul așezării se constată mai multe sate distruse prin foc. La un moment dat așezarea a fost părăsită. După mai mult de o mie de ani, în prima epocă a fierului, stațiunea a fost locuită din nou, tot de o populație autohtonă. Desigur, că în acest lung interval de timp populația locală a continuat să trăiască în alte locuri din această regiune, pe care va trebui să le identificăm, pentru a fi cercetate.

Râșnițele și frecătoarele de piatră, ca și numeroasele oase de animale și de pești ne dovedesc, că această populație s'a ocupat în afară de pescuit, atât cu agricultura, cât și cu creșterea vitelor. În stadiul actual al cercetărilor arheologice dela noi, nu se poate încă preciza, care a fost indeletnicirea economică principală

pentru aspectul cultural neolitic, documentat atât pe Cetățuia dela Stoicani și în așezările corespunzătoare de tip Gumelnița din regiunea de dealuri din Muntenia, cât și, în genere, pentru celelalte aspecte culturale ale Neoliticului dela noi. Pentru soluționarea acestei probleme de o deosebită importanță pentru evoluția economică a societății primitive dela noi, va trebui să se țină seama de rezultatele cercetărilor arheologilor sovietici. Cu prilejul cercetărilor viitoare dela noi va trebui să se lămurească, întrucât cele două faze economice ale neoliticului tripolian, a sapei primitive și a creșterii și domesticirii animalelor, pot fi documentate în aceeași succesiune cronologică și în Neoliticul de pe teritoriul R. P. R.

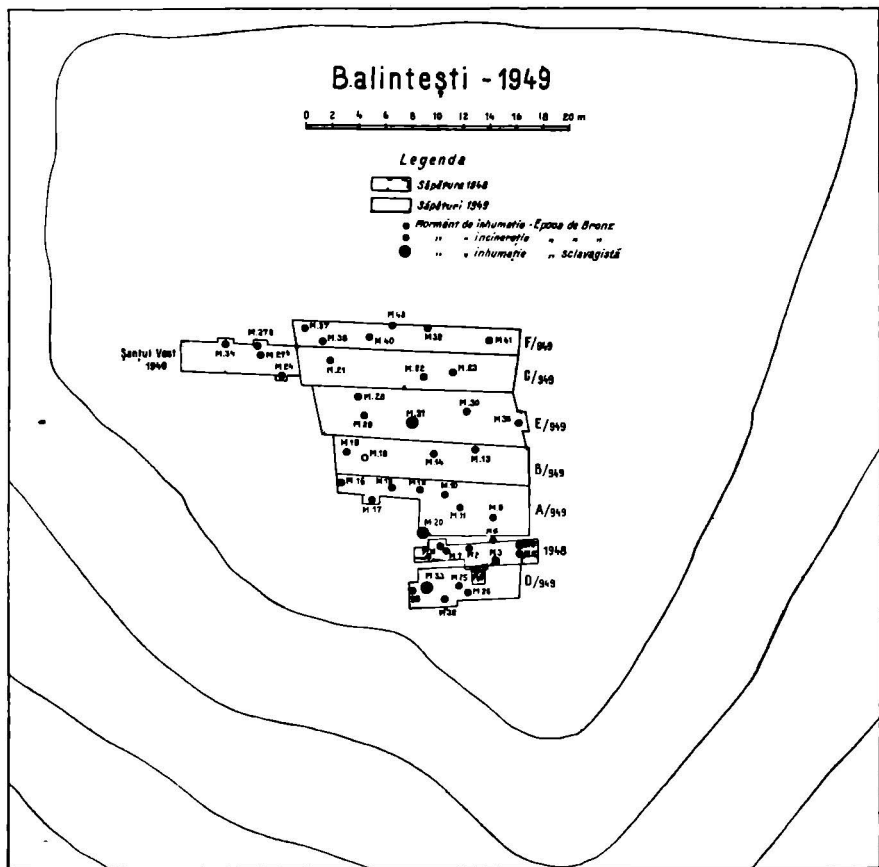
Aspectul cultural din așezarea neolitică dela Stoicani prezintă legături cu acela din așezările neolitice de tip Gumelnița-Ariușd, din regiunea de dealuri din Muntenia. Atât la Stoicani, cât și în așezările neolitice corespunzătoare din Muntenia, se constată un contact între culturile neolitice de tip Gumelnița și Ariușd. Prin cercetările viitoare se vor lămurii mai bine legăturile culturale și cronologice dintre diferitele faze ale acestor două culturi neolitice. Deocamdată, la Stoicani, se constată un contact numai dintr-o fază de început a culturii Gumelnița și un aspect mai vechi al culturii Ariușd.

Prezența la Stoicani a acestui aspect cultural neolitic, ca și tipul de așezare în formă de *tell*, se poate explica, dacă se ține seama de caracterul fizic și antropogeografic al acestei regiuni¹⁾. Astfel, toată regiunea, denumită recent de geografii dela Iași, Platforma Covurluiului, care înglobează Jud. Covurlui, cu excepția unor porțiuni dela Nord de valea Horincei, este socotită ca regiune de tranziție între podișul moldovenesc și Câmpia Română. Jumătătea sudică a acestei regiuni, până la linia Măstăcani-Puțeni, prezintă mai multe asemănări cu Câmpia Română decât cu podișul moldovenesc. Din punct de vedere arheologic, se constată în Jud. Covurlui o întretăiere între cercurile de cultură neolitică cu ceramică pictată din Vestul U. R. S. S., Moldova și S. E. Transilvaniei și cercul neolitic carpato-balcanic din Muntenia, Dobrogea, Oltenia și Bulgaria. Pentru explicarea prezenței aspectului cultural neolitic dela Stoicani, ca și a tipului de așezare în formă de *tell*, va trebui să se ia în considerațiune și constatarea geografică, că această regiune sudică a Jud. Covurlui este o continuare a caracterelor fizice și chiar antropogeografice ale Câmpiei Române. Deci, va trebui să se studieze întrucât mediul geografic a contribuit la dezvoltarea aspectului cultural al societății primitive de pe treapta inferioară a barbariei din această regiune.

Din punct de vedere cronologic, cea mai veche așezare neolitică dela Stoicani este mai nouă decât așezările precucuteniene de pe teritoriul U.R.S.S. și acelea ale culturii de tip Boian A din regiunea carpato-balcanică. Această așezare datează dintr-o fază incipientă a culturii de tip Gumelnița-Ariușd, fiind contemporană cu începuturile culturii Gumelnița din câmpia Munteniei și cu protocucutenianul din Moldova. Această datare se bazează pe prezența în acest strat atât a unor anumite forme de vase și elemente decorative din culturile Gumelnița și Ariușd, cât mai ales a idolilor antropomorfi, caracteristici pentru faza de început a culturii Gumelnița. Nivelele următoare de locuire din stratul superior datează tot din această vreme. Deci, după cercetările arheologice din anul acesta, se pare că nu se mai poate susține, că numai stratul al doilea dela Stoicani este contemporan în Moldova cu protocucutenianul și în Muntenia cu începuturile culturii Gumelnița din câmpie și faza mai veche a culturii Ariușd, faciesul Băești-Aldenii, din regiunea de deal. Așezările din ambele straturi sunt contemporane cu protocucutenianul dela Izvoarele (Jud. Neamț) și cu începuturile culturii Gumelnița din Câmpia Română. Pentru această datare la Stoicani, cităm atât contemporaneitatea dintre elementele din faza mai veche a culturii Ariușd și acelea ale culturii incipiente de tip Gumelnița, cât și lipsa până în prezent în această stațiune a ceramicii tri-

1) Informațiile de caracter geografic le-am obținut dela D-l. V. Sficlea, Asistent la Facultatea de Istorie și Geografie din Iași, care studiază de mai mulți ani această regiune, în legătură cu Teza de doctorat în Geografie.

crome de tip Cucuteni-Arșiș. Aceasta nu înseamnă însă că aspectul cultural dela Stoicani poate fi considerat din punct de vedere al conținutului cultural identic cu acela identificat la Izvoare. După studierea materialelor arheologice din stratul inferior dela Stoicani, se va putea preciza, dacă eventual vreunul din nivelele de locuire ale acestui strat aparțin sau nu și fazei de tranziție dela Boian A la Gumelnița din Câmpia Română. Din punct de vedere al cronologiei absolute, așezarea

dela Stoicani poate fi datată cu oarecare aproximație în ultimul sfert al mileniului al III-lea înainte de era noastră.

Cetățuia dela Stoicani, în afară de epoca neolitică, a mai fost locuită destul de intens și în prima epocă a fierului. În suprafața săpată recent, această locuire este documentată prin numeroase gropi mari, în formă de clopot, săpate mai mult ca sigur dela baza unui strat de cultură, care s'a depus peste ultimul nivel de locuire neolitică. Tot din acest strat provin, probabil, mai multe fragmente ceramice hallstattiene, găsite în mod răzleț în solul vegetal recent. Gropi și fragmente ceramice hallstattiene s'au mai descoperit pe Cetățuia și cu prilejul sondajilor din 1946 și 1948. Locuirea hallstattiană de pe Cetățuia a contribuit în bună măsură la deranjarea straturilor de cultură al așezării neolitice de pe acest loc.

În jumătatea dinspre Est a suprafeței săpate anul acesta pe Cetățuie, s'au mai descoperit 15 morminte cu scheletele în poziție chirchită, culcate pe partea dreaptă sau pe stânga, într'un caz pe spate și în altul chiar cu fața în jos. În două din aceste morminte, cu ocră roș pe oase, s'au găsit mai multe schelete, dintre care unele deranjate în parte probabil și de gropile hallstattiene. Într'unul din aceste morminte erau trei schelete, iar în altul numai două. Scheletele se aflau la adâncimi mai mult sau mai puțin diferite, cuprinse între 0,35 m. și 1,85 m. față de panta dinspre Est a solului actual al Cetățuiei. Cele mai multe din aceste morminte sunt dispuse în formă de semicerc, la intervale mici unele de altele și fără de ordine bine precizată. Suprapunerile de morminte, observate clar în două cazuri, ne dovedesc, că din punct de vedere cronologic pe acest loc sunt documentate două serii de înmormântări. În două din morminte scheletele erau colorate cu ocră roș. În alte două, oasele scheletelor prezentau numai urme vagi de culoare roșie. În fine, sub un schelet din alt mormânt s'a găsit o pătură de ocră de culoare galbenă.

Elementele de inventar din cuprinsul mormintelor sunt foarte puțin numeroase. Nu s'au găsit decât două vase de lut ars, dintre cari unul cu toarta ușor suprainălțată, un topor fragmentar de luptă din piatră, care prezenta pe una din fețe un început de îngăurire și două discuri perforate din cochilii, în regiunea șoldurilor a două schelete. Discuri de acest tip se întâlnesc frecvent în mormintele cu ocră în construcție de lemn din Sudul U.R.S.S. Deobicei, acolo, ca și la Stoicani, aceste piese nu sunt însoțite în morminte și de alte elemente de inventar. Scopul practic al acestor discuri nu este bine precizat. În sprijinul ipotezei, că s'ar fi întrebuințat ca un fel de cataramă sau copci, s'a adus ca dovadă poziția lor față de scheletele din mormintele cu ocră din Sudul U.R.S.S. Acolo, în cele mai multe cazuri, piesele acestea s'au găsit în regiunea șoldurilor scheletelor și mai rar lângă genunchiu sau umăr. Tot în legătură cu mormintele de pe Cetățuia dela Stoicani s'ar putea pune și un fragment ceramic, pictat, dintr'o fază tripoliană târzie, găsit în preajma mormintelor 1).

După ritul de înmormântare (ocră roș pe oase sau galben sub oase) și elementele de inventar găsite lângă schelete, mormintele descoperite recent pe Cetățuia Stoicani aparțin marelui complex de cultură cu „morminte cu ocră” dela sfârșitul neoliticului, care este caracteristic pentru regiunile de stepă ale U.R.S.S.

Acest complex a fost cercetat mai de mult și la noi, mai ales în regiunea de stepă a câmpiei dunărene. În ce privește Moldova, prima descoperire aparținând acestui complex a fost semnalată la Bogonos (Jud. Iași) în anul 1944. Recent, cu ocazia săpăturilor arheologice întreprinse în acest an de către Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei R. P. R., în câțiva tumuli dela Glăvănești (Jud. Iași) și Corlăteni (Jud. Dorohoi), s'a precizat că înmormântările cu ocră din această regiune din Nordul Moldovei sunt ulterioare fazei Cucuteni B.

Descoperirea mormintelor cu ocră de pe Cetățuia dela Stoicani confirmă existența acestui complex de cultură și în Sudul Moldovei, faptul că aceste morminte nu s'au găsit într'un tumul nu exclude posibilitatea ca totuși să fi existat aici un tumul, care cu vremea prin diferite lucrări de pe acest loc a dispărut. De altfel, în afară de faptul, că în regiune se găsesc mai mulți tumuli, pe planul director sunt indicate două cote pe Cetățuie, cota 32 la capătul de Nord și cota 35 la capătul de Sud. Pentru verificarea ipotezei existenței unor tumuli pe Cetățuie, va trebui să se cerceteze și capătul Sudic al acestei forme de teren, în dreptul cotei 35 de pe planul director. Din nefericire, lucrul acesta este ceva mai dificil, deoarece pe capătul sudic al Cetățuiei s'a construit o locuință, nivelându-se cu acest

1) Pentru analogii cf. V. Petrov, *Colonia primitivă lângă Gorodsk* (Săpăturile din 1936), în *Cultura Tripoliană*, vol. I (Institutul de Arheologie al Academiei R. S. S. Ucraina), Kiev 1940, p. 373, fig. 87, 89-90 și p. 375, fig. 92.

prilej terenul respectiv. Din informațiile adunate la fața locului rezultă că cu ocazia săpăturilor făcute aici, dealtfel nu prea adânci, nu s'ar fi găsit nici un mormânt.

Este probabil că ultima fază a culturii neolitice de tip Cucuteni (Cucuteni B) din Moldova să fi fost afectată de mișcările triburilor „cu morminte cu ocră”, pornite din stepile sudice ale U.R.S.S. În ce privește Sudul Moldovei, la Stoicani, nu se poate constata încă un contact între aceste triburi și populațiile locale, deoarece aspectul neolitic de pe Cetățuie, fiind contemporan cu protocucutenianul, este cu mult mai vechi decât grupul mormintelor cu ocră, care datează de la sfârșitul neoliticului și se menține în U.R.S.S. și în epoca bronzului.

Pentru o mai bună orientare asupra aspectului cultural din prima epocă a fierului din această regiune, s'au săpat cca. 1000 m. p. în cimitirul de pe terenul învățătorului Iacob Costin, care este singurul cimitir hallstattian cunoscut până în prezent din Moldova. De pe acest teren s'au mai descoperit anul trecut opt morminte, cu prilejul unui sondaj efectuat de subsemnatul cu concursul brigadierilor de pe șantierul național Ana Pauker.

Prin săpăturile recente, s'a căutat să se lămurească capătul de Est al cimitirului și să se delimiteze marginea lui dinspre Vest. Pentru aceasta s'a săpat pe o întindere mai mare, descoperindu-se 46 morminte, la o adâncime care varia între 0,28 m. și 1,10 m. Mormintele sunt la intervale destul de mari unele de altele și nu sunt dispuse întotdeauna în șiruri regulate. Nu s'a observat o grupare a mormintelor după familii și clase sociale.

Tot în cuprinsul cimitirului hallstattian, s'a descoperit o groapă mare mai veche, care, după o figurină de lut ars de tip Usatovo¹⁾ și un fragment ceramic pictat tripolian târziu²⁾, datează din vremea de tranziție de la sfârșitul neoliticului la începutul epocii bronzului, aparținând probabil culturii de tip Usatovo.

Inventarul mormintelor se compunea din brățări și verigi de bronz, deseori așezate la picioare, cuțite fragmentare de fier, perle de os, faianță și bronz, cute pentru ascuțit din piatră, un tutul de bronz și numeroase vase de lut ars. Obiectele de bronz sunt mai numeroase decât acelea de fier. Din acest punct de vedere nu poate fi vorba încă de o generalizare a metalurgiei fierului, care se va întâlni la noi deabia la sfârșitul celei de a doua epoci a fierului.

Din punct de vedere cronologic, cimitirul de la Stoicani aparține probabil mai multor faze de locuire hallstattiene, care deocamdată s'ar plasa în intervalul de timp de la 700—500 înaintea erei noastre. În sprijinul acestei datări, avem atât fibula de fier de tip N. V. Balcanic, cu arcul simplu în formă de semicerc și prevăzută la capete cu două învârtituri spiralice, descoperită anul trecut, cât și celelalte elemente de inventar, care se întâlnesc uneori împreună cu acest tip de fibulă în unele morminte de incinerare din Oltenia, care datează aproximativ din aceeași vreme.

După studierea materialelor descoperite, va trebui să se lămurească caracterul intrinsec al acestui aspect de cultură hallstattiană și legăturile lui cu celelalte aspecte de cultură din aceeași vreme, atât de la noi, cât și din țările vecine. În

1) Cf. V. Selinov și E. Legadovskaja, Săpături executate în 1936 în împrejurimile Odesei de Muzeul Istoric-Arheologic din Odesa, în *Sovetskaja Arheologia*, Nr. 5, pag. 244, fig. 6.

2) Cf. v. Petrov, op. cit.

afară de aceasta va trebui să se precizeze, dacă se pot constata elemente străine alături de fondul local și în ce măsură aceste elemente au influențat sau au fost asimilate de acest fond local.

Este foarte probabil ca așezarea oamenilor din acest cimitir să fi fost chiar pe Cetățuie. Din acest punct de vedere, numeroasele gropi hallstattiene de pe Cetățuie ne documentează o importantă locuire hallstattiană pe acest loc.

După studierea atentă a materialelor ceramice de pe Cetățuie și din cimitir, se vor putea aduce precizuni mai multe în legătură cu cronologia și aspectul cultural din prima epocă a fierului din această regiune.

Din cercetările de până acum rezultă că Cetățuia dela Stoicani, în afară de aspectul cultural neolitic de tip Gumelnița-Aruișd, ne-a mai pus alte două probleme: a mormintelor cu ocră și a locuirii din prima epocă a fierului.

Pentru o mai bună documentare în legătură cu aceste probleme, s'au făcut mai multe cercetări de suprafață în regiune, descoperindu-se cu acest prilej două așezări în care s'au efectuat sondajii.

Una din așezări se află la punctul numit Piscul de pe teritoriul comunei Tămăoani. Acolo, în gropile în formă de clopot, săpate dela baza unui strat nu prea gros, s'au găsit numeroase fragmente ceramice hallstattiene, care par să dateze din faza documentată în cimitirul și pe Cetățuia dela Stoicani. Intr'o groapă, în afară de ceramică, s'a descoperit și un cuțit de bronz cu limbă la mâner și cu vârful lamei încovoiat, care ne va ajuta într'o măsură la datarea acestui aspect hallstattian. Pe lama cuțitului se observă un decor punctat.

A doua așezare se află la punctul numit Ruptura, de lângă Foltești. În cu-prinsul așezării s'au descoperit fragmente ceramice, care datează dintr'o epocă de tranziție dela neolitic la bronz. Din punct de vedere cronologic această așezare ar putea fi considerată contemporană cu mormintele cu ocră de pe Cetățuia dela Stoicani și cu groapa de locuire din cimitirul hallstattian, tot din această localitate. Aceasta cu atât mai mult, cu cât la Foltești ¹⁾ s'au descoperit și unele fragmente ceramice pictate dintr'o fază tripoliană târzie, ca și pe Cetățuia, și în groapa din cimitirul hallstattian dela Stoicani.

Ceramica așezării dela Ruptura ne documentează un aspect cultural dela sfârșitul neoliticului din Republica Sovietică Ucraina, cunoscut în Sudul U.R.S.S. sub numele de Usatovo. Acest facies cultural este răspândit pe litoralul Mării Negre, în regiunea Odesei, în o serie de așezări, morminte tumulare ²⁾ și chiar cimitire plane ³⁾. Cele mai multe descoperiri provin de lângă Odesa, din satul Usatovo, de pe malul drept al limanului Hadji-bei. Pe teritoriul U.R.S.S., în regiunea de stepă de la Doneț și Volga inferioară, se mai cunosc câteva așezări ale triburilor stabile sau semi-stabile de vânători și pescari, apoi de păstori, caracterizate prin „înmormântările cu ocră” din movile ⁴⁾. În ce privește țara noastră, singura așezare cunoscută până în prezent din această vreme, s'a descoperit anul acesta la Foltești. În legătură cu această așezare se pot pune, probabil, înmormântările cu ocră de pe Cetățuia dela Stoicani și groapa de locuire din cimitirul hallstattian,

1) După studierea ceramicel dela Foltești — Ruptura se vor stabili mai precis legăturile tipologice cu ceramica înrudită din așezarea de lângă Gorodsk, la Est de Kiev, publicate de V. Petrov, op. cit. și E. Kutșevsky, *Colonia primitivă dela Gorodsk* (Săpăturile din 1937), p. 383 sqq., în *Cultura tripoliană*, vol. I, editat de Academia de Științe a R. S. S. Ucraina, la Kiev în 1940.

2) A. V. Arthimovski, *Introducere în Arheologie*, Moscova, 1947, p. 66.

3) Cf. V. Sellnov și E. Lagadovskaia, op. cit., pag. 263.

4) V. I. Ravdonikas, *Istoria societății primitive*, II, Leningrad, 1947, pag. 353.

tot din această localitate. Prin aceasta se confirmă caracterul de stabilitate sau semi-stabilitate al triburilor din această regiune, caracterizate prin acest rit de înmormântare.

După o sugestie a prof. Nestor, se pare că ceramica descoperită recent la Foltești prezintă legături cu ceramica de tip Gumelnița D, care se întâlnește în ultimele depuneri arheologice în unele din așezările neolitice de tip Gumelnița din Muntenia. Deci, prin aceasta s'ar putea explica eventual originea acestui element străin de caracter neband-ceramic dela sfârșitul neoliticului din Muntenia. Pentru lămurirea acestei probleme de mare importanță pentru reconstituirea istorică a evoluției culturale dela noi, va trebui să se continue săpăturile dela Foltești, adunându-se cât mai mult material arheologic.

În apropiere de Stoicani, s'a mai efectuat un sondagiu arheologic la Frumușița, la punctul numit Râpa lui Trandafir, și altul în marginea de Sud a satului Stoicani, pe terenul locuitorului Grigore Sfetea.

Pe locul amintit dela Frumușița se desoperise anul trecut, într'o groapă veche, un frumos vas grecesc (kylix), alături de două vase de tradiție locală din prima epocă a fierului. Descoperirea kylixului ne documenta în mod cert pătrunderea influenței grecești în sudul Moldovei la sfârșitul sec. V înaintea erei noastre. În această vreme, populațiile locale, la care nu se dezvoltase încă metalurgia fierului, se pare că întârzie în forma primitivă de organizare socială. Va trebui să se cerceteze în ce măsură această influență grecească a contribuit ca triburile locale din această regiune să treacă spre orânduirea socială sclavagistă. Cu prilejul sondagiului recent s'a confirmat, că descoperirea din anul trecut este izolată, înlăturându-se ipoteza unui mormânt, cum se putea bănuî. Este probabil, că avem de-a-face cu gropi izolate dela sfârșitul primei epoci a fierului sau poate dela începutul celei de a doua epoci a fierului.

Prin sondagiul din marginea de Sud a satului Stoicani, s'a documentat aspectul cultural dintr'o așezare din epoca romană târzie. Această epocă este foarte bine reprezentată în regiune prin numeroasele fragmente ceramice, care se găsesc pe terasa inferioară a Prutului.

În afară de regiunea Stoicani-Foltești, din Sudul Jud. Covurlui, o altă regiune importantă pentru cercetările arheologice este Berești-Balintest, din Nordul aceluiași județ. Pentru cercetările din anul acesta s'a ales necropola dela Balintest-Cioinagi, care aparține culturii de tip Monteoru din epoca bronzului.

Forma de teren pe care se află cimitirul este o pantă lină, de pe botul dealului Cioinagi, care coboară spre Sud, înspre punctul de confluență al Chinejei cu pârâul Cioinagi.

Cea mai mare parte a cimitirului a fost distrusă mai de mult cu ocazia plantării unei vii, de către proprietarul terenului. Prin săpăturile din anul trecut, efectuate de către subsemnatul, cu prilejul lucrărilor depe șantierul național Ana Pauker, s'au descoperit 8 morminte, dintre care unul de incineratie, toate aparținând culturii de tip Monteoru. Anul acesta s'a încercat să se lămurească, pe deo parte faza de locuire din cuprinsul culturii de tip Monteoru, căreia îi aparține cimitirul dela Balintest, iar pe de alta aspectul culturii de tip Monteoru din acea-

stă regiune. În afară de aceste probleme, trebuiau lămurite și elementele de inventar din epoca romană târzie (sec. III—IV), care au fost descoperite mai de mult pe acest loc.

Pentru lămurirea acestor probleme s'a săpat o suprafață de 250 m. p., desvelindu-se, cu acest prilej, 34 morminte, dintre care 31 din epoca bronzului și 3 din epoca romană târzie. Scheletele s'au găsit la adâncimi, care variau între 30 cm. și 1,20 m. Din cele 31 morminte din epoca bronzului, 28 sunt de înhumatie și 3 de incineratie. Mormintele de înhumatie sunt chircite și orientate în mod diferit. Din planul cimitirului se pot distinge mai multe șiruri, fără însă a se putea constata o regularitate în ceea ce privește intervalele dintre morminte. Elementele de inventar descoperite până în prezent, ca vasele de lut ars și unele piese de bronz, datează acest cimitir într-o fază târzie a culturii de tip Monteoru, care se prelungește până înspre sfârșitul epocii bronzului. În această vreme diferențierile sociale din societatea gentilico-patriarhală sunt mai accentuate decât la începutul treptei mijlocii a barbariei, de când datează necropola mai veche dela S.-Monteoru, în care se pare. că mai persistă organizarea gentilico-matriarhală.

Prin cercetările viitoare, va trebui să se precizeze dacă mormintele sunt toate din aceeași perioadă sau ele aparțin mai multor perioade de viațuire ale acestei culturi. Deasemenea, vor trebui cercetate împrejurimile și făcute sondagii pentru găsirea așezării din epoca bronzului.

În ce privește necropolele culturii de tip Monteoru, până în prezent, la noi în țară, s'au făcut cercetări metodice numai la S. Monteoru (Jud. Buzău) și Poiana (Jud. Tecuci) și, recent, la Balintestii-Cioinagi.

Cultura de tip Monteoru prezintă un deosebit interes pentru arheologia societății primitive din Moldova, deoarece este destul de bine documentată în această provincie. Deosebitele faze de evoluție ale acestei culturi se vor lămuri mai bine, după ce se vor cunoaște rezultatele săpăturilor dela S. Monteoru. Tot cu acest prilej se va preciza și problema contactului dintre cultura de tip Cucuteni B și Monteoru.

Cimitirul dela Balintestii aparține unei populații autohtone dela sfârșitul treptei mijlocii a barbariei. Inventarul descoperit aici contribuie pe deoparte la întregirea conținutului aspectului cultural din ultima fază documentată pe Cetățuia dela S. Monteoru, iar pe de alta la determinarea mai precisă a poziției cronologice a acestei faze în cuprinsul epocii bronzului.

Cele 3 morminte din epoca romană târzie au scheletele în poziție întinsă, capul la Sud și picioarele la Nord. Într'unul din aceste morminte s'au găsit două vase mici de lut, o oglindă mică de metal alb și o perlă de sticlă. Cu ajutorul acestor elemente de inventar se pot data aceste morminte în sec. III—IV. Prin descoperirea acestor morminte, se constată că cimitirul din epoca bronzului a fost folosit și în epoca romană târzie. Pentru o mai bună documentare asupra acestei epoci din regiune, s'a efectuat un sondagiu în așezarea din această vreme dela punctul numit Vetrela din Sat, de pe teritoriul cătunului Cioinagi..

Concomitent cu săpăturile dela Stoicani și Balintestii, s'au mai făcut cercetări de suprafață la Săseni și Cavadinestii și un sondagiu la Perieni (Jud. Tutova).

La Săseni, la punctul numit Râpa Fagilor, s'a descoperit o așezare, care datează, probabil, din epoca bronzului.

La Cavadinești s'a revăzut importanta stațiune dela Râpa Glodului, cu mai multe straturi de cultură, care datează din epoca bronzului, a fierului și romană târzie. Cu prilejul cercetărilor de suprafață recente, s'a constatat din nou, că această așezare este amenințată cu distrugerea treptată din cauza puhoaielor de apă de pe Râpa Glodului.

În fine, la Perieni (Jud. Tutova), se identificase în luna Mai, a. c., o așezare neolitică. Stațiunea, distrusă parțial de o râpă, se află în vale, la punctul numit Roșcani. Întinderea așezării este de aproximativ 3000 m. p. După un fragment ceramic, decorat cu motive lineare, întrerupte prin „capete de note”, care a fost adus la Muzeul de Antichități din Iași, am putut deduce că la Perieni poate fi o stațiune care să dateze din cel mai vechi neolitic din Moldova. Cu prilejul sondagiului s'au găsit, la baza humus-ului recent, fragmente ceramice din epoca romană târzie. Sub humus urmează un strat neolitic de cca. 60—65 cm. grosime. În acest strat s'au descoperit numeroase fragmente ceramice cu decor linear și două topoare de piatră în formă de calapod. Până în prezent stațiunea dela Perieni ca și aceea dela Glăvănești (Jud. Iași), săpată anul acesta, datează din cea mai veche fază a neoliticului din Moldova. În afară de aceasta, așezările dela Glăvănești și Perieni ne documentează pentru prima dată la noi un nou aspect cultural neolitic, de tip central și est-central european. Prin cercetările viitoare va trebui să se precizeze atât direcția de pătrundere în Moldova a acestei culturi de caracter bandceramic linear, cât și raporturile ei cu cultura neolitică de tip precucutenian din spațiul moldo-ucrainian.

Prin recente cercetări de săpături arheologice din regiunea dintre Siret, Prut și Dunăre (Jud. Covurlui și Tutova), s'au adus contribuțiuni în legătură cu aspectele culturale ale societății primitive din această regiune. Deasemenea s'a încercat o reconstituire a felului de viață al populațiilor primitive, care au locuit aici.

În ce privește epoca neolitică, s'au identificat două aspecte culturale noi, la Perieni (Jud. Tutova) și Foltești (Jud. Covurlui). La Perieni s'a descoperit o așezare, care datează din cea mai veche fază a neoliticului din Moldova, iar la Foltești s'a identificat o așezare de tip Usatovo, care aparține unei populații pătrunsă în această regiune din spațiul sudic al URSS. Prin cercetările viitoare, vor trebui lămurite legăturile acestui aspect cultural cu acela care se întâlnește în grupa „mormintelor cu ocră” de pe Cetățuie și probabil în movilele din această regiune. Cele mai multe observații în legătură cu felul de viață al populațiilor neolitice din această regiune s'au făcut pe Cetățuia dela Stoicani. Deasemenea, tot acolo s'a precizat aspectul cultural din această așezare.

În ce privește epoca bronzului, prin săpăturile din cimitirul dela Balintești-Cioinagi, (jud. Covurlui), s'au obținut unele date în legătură cu aspectul și cronologia culturii de tip Monteoru din Sudul Moldovei.

Prima epocă a fierului este foarte bine documentată în Jud. Covurlui. Prin săpăturile de pe Cetățuia dela Stoicani și dela punctul Piscul dela Tămăoani, s'a identificat tipul de așezare din această vreme din Sudul Jud. Covurlui. Cu ajutorul elementelor de inventar, în primul rând ceramica, se va încerca să se determine și poziția cronologică a acestui aspect cultural. Deasemenea, prin săpăturile

mai mari, din cimitirul dela Stoicani, s'au descoperit numeroase elemente de inventar hallstattiene, care pot fi datate deocamdată între 700—500 înaintea erei noastre. După studierea materialelor arheologice, atât din aşezare cât şi din cimitir, se va putea determina mai bine aspectul cultural din prima epocă a fierului din această regiune. Tot cu acest prilej se vor încerca şi determinări cronologice mai precise.

Prin cercetările de suprafaţă şi câteva sondagii făcute în Jud. Covurlui, la Stoicani şi Balintestii, rezultă că orânduirea sclavagistă este destul de bine reprezentată în această regiune.

*V. Dumitrescu, A. Florescu, E. Negruţi,
M. Petrescu, P. Poghirc, E. Zaharia.*

Responsabil

M. PETRESCU-DAMBOVIȚA

DINOGETIA

PLANUL SĂPĂTURILOR DIN ANUL 1940

